



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KAFFEPLANTAGEN

Michael Vinding, dr.phil.

Introduktion

Det er overraskende hvor få butikker, der når at fejre 100-års fødselsdag. En af de mange gamle forretninger, som er forsvundet i Istedgade er Kaffeplantagen, der blev grundlagt i 1912 af min farfar, Peter *Michael* Winding (PMW).¹

PMW arbejdede knap syv år i Argentina (1902-1908).² Efter sin hjemkom brugte han sin opsparede kapital til at etablere sig som kaffehandler og ejendomsspekulant. Han blev med tiden en holden mand og ejede flere ejendomme, bl.a. i Istedgade. PMW, der var medlem af bestyrelsen for Københavns Kaffehandlerforening, døde i 1948.

PMW har efterladt sig en håndskreven dagbog, som bl.a. indeholder en beskrivelse af sin ungdom, tiden i Argentina (1902-1908) og sit senere liv i Danmark.

Denne artikel bygger i vid udstrækning på dagbogen, som han formodes at have påbegyndt i 1920'erne, senest i 1930, med en beskrivelse af sin barndom, tiden i Argentina, og hvordan han etablerede sig som kaffehandler. I 1930 startede PMW en 'Privat Regnskabsbog', hvor han nævner udviklingen i sin formue, og de personer, som han har lånt penge. PMW beskriver også de kaffeblandinger, som han brugte i sin butik, Kaffeplantagen.³

¹ PMWs navn varierer i forskellige dokumenter: Mikael og Michael, Vinding og Winding. Han benyttede fornavnet Michael og efternavnet Winding, hvorimod hans søn og dennes efterkommere benytter Vinding. Se M. Vinding 2021, *Vinding/Winding slægterne. Et præliminært studie*. Slægtsforskernes Bibliotek.

² For PMW's tid i Argentina, se M. Vinding, 2021, *Peter Michael Winding. En Ung Dansker i Argentina 1902-1908*. Slægtsforskernes Bibliotek

³ Citater fra dagbogen og regnskabsbogen er redigeret efter retskrivningsreformen af 1948 således at de fremstår mere læsevenlige.

Barndom og tiden i Argentina

PMW blev født 1. april 1883 på Grædstrupsgård i landsbyen Grædstrup syd for Silkeborg. Hans far, Hans Pedersen Winding, 1847-1915, havde først været købmand i Torrild nær Skanderborg, men havde ved byttehandel erhvervet Grædstrupsgård. I 1892 mistede Hans gården og rejste til Århus, hvor han fik ansættelse hos grosserer Otto Mønsted. I 1897 rejste familien til København, hvor Hans yngre bror, murermester Frederik G. S. Winding, 1854-1919, ejede flere ejendomme, bl.a. seks store i Istedgade, som han havde ladet opføre i 1880'erne. Hans blev ansat til at bestyre disse. Familien fik den bedste lejlighed i en ejendom i Valdemarsgade på hjørnet af Istedgade.

PMW blev anbragt i Vesterbro Realskole, Gasværksvej 11 (nu nedlagt). Han begyndte i 7. klasse. Det kneb i begyndelsen med at følge med, da han ikke havde lært sprog i Århus. Derfor måtte han læse tysk og engelsk i sommerferien. PMW fik dog hurtigt indhentet det tabte og året efter rykkede han op i 8. klasse.

I 1899 meddelte PMW sin far, at han ikke mere havde lyst til at læse. Hans far blev ked af det, og fortalte det til sin bror Frederik, der også tog det ilde op, idet han ønskede, at PMW skulle studere for hans regning.

I december 1901, da PMW var 18 år, besluttede han at rejse ud i verdenen. PMW opholdt sig knap syv år i Argentina (1902-1908). Han startede med hårdt manuelt arbejde, arbejde sig op og endte som overopsynsmand ved godset La Tigra. PMW lærte at tale og skrive spansk.

Den svære første tid som kaffehandler

PMW vendte hjem til Danmark 8. juni 1908. Han besøgte ikke senere Argentina, men havde gennem livet kontakt med flere af sine gamle danske venner fra tiden i landet.⁴

Straks efter hjemkomsten opsøgte PMW Argentinas generalkonsul Hemmingsen. De talte spansk sammen. Hemmingsen rådede PMW til at opsøge etatsråd H.N. Andersen, ØK. PMW fik møde med etatsråden nogle dage senere og tilbød at blive ØK's agent i tilfælde af, at man etablerede en linje til Sydamerika. H.N. Andersen modtog - til PMWs store tilfredshed - denne med stor venlighed og elskværdighed, men kunne intet love, da han ikke vidste, om ØK ville etablere en linje til Sydamerika.

PMW's rige onkel, murermester Frederik Winding, rådede sin nevø til at blive selvstændig.

⁴ PMWs dagbog fra 1934: ”31. juli havde vi inviteret flere gamle argentinere til middag... alle med damer.”



PMW (i midten) med sine søskende under et besøg i Danmark i 1906

Den 29. august 1908 åbnede PMW en kaffe- og the-handel i Sundevedsgade 1 på hjørnet af Vesterbrogade i en ejendom, som ejedes af onkel Frederik. PMW skriver: *”Kendskab til branchen manglede jeg – handelen gik småt, indtægten følgelig også, jeg var bedre vant. Humøret sløjt, det kunne ikke være anderledes, man ville frem efter... Jeg havde en ekspeditrice, hun var langfingret, på den tolvte dag fik hun det glatte lag. Til forretningen hørte et værelse på første sal, hvor jeg altså boede, min mad købte jeg dels i cafeen der i ejendommen, dels inviterede min familie mig.”*

I efteråret 1908 fik PMW tilbudt en stilling hos firmaet Mauasco i Buenos Aires. Til trods for, at forretningen gik trægt afslog PMW jobbet, dels fordi han ikke kunne få oplyst lønnen, dels fordi *”at jeg trods denne lille indtægt foretrak at blive i mit fædreland, hvor jeg befandt mig bedre.”*

Nogle måneder senere (1909) startede han endnu en kaffe- og the-forretning på Nørrebrogade 201; lejen var høj og til trods for et godt salg gav forretningen tab og blev lukket efter blot ét år.

I disse økonomisk hårde tider fik PMW i februar 1910 en søn uden for ægteskab med en ukendt kvinde. PMW vedkendte sig barnet og lod sønnen få sit efternavn. Kurt (Kort) Winding emigrerede i 1930 med støtte fra PMW til Canada.⁵

I 1911 lod PMW sig ansætte som sælger i Frihavnens Kaffekompagni for 100 kr. om måneden, idet han ønskede en fast månedlig indkomst til at dække bl.a. de 50 kr. om måneden, som han betalte for sin pension hos Cafe Enghavehus. Det er uvist, hvornår han stoppede hos Frihavnens Kaffekompagni.

Etablering af Kaffeplantagen

I 1912 lejede PMW og Wiggo Zederkop⁶ Istedgade 97, som ejedes af onkel Frederik. De to partnere etablerede et aktieselskab, Kaffeplantagen, som også blev navnet på deres butik. PMWs forældre var uenige om forretningen: ”Fader spurgte om jeg nu skulle lægge mine sidste penge der. Moder derimod var optimist – Hun så rigtig.”

Starten var elendig: ”Zederkop og jeg gør status for det forsvundne år [1912] – stort underskud, vi (jeg) havde solgt for billigt, Zederkop blev nervøs. Jeg købte hans part, hvad jeg kan være ham taknemlig for. Han mente ikke den forretning kunde føres igennem. Gud ville det anderledes.”

Kort forinden PMW købte Zederkop ud var han blevet ringforlovet med Agnes Nielsen, som han havde kendt et års tid. Hendes forældre var kunder i butikken i Sundevedsgade og boede lige overfor. Nogle måneder efter ringforlovelsen i 1913 solgte PMW forretningen i Sundevedsgade – ”glad var jeg.” Det formodes, at salget skyldtes, at butikken gav ringe udbytte, og at PMW ønskede at koncentrere sig om Kaffeplantagen, hvor Agnes kort tid efter blev ansat.

Senere samme år (1913) overtog PMW på opfordring af onkel Frederik, nabobutikken til Istedgade 97, som onklen også ejede. Butikken, som handlede med modetøj gik godt, men den blev solgt året efter – ifølge PMW pga. jalousi fra onklens familie. Det var dog uden grund: ”Jeg skulle dog betale husleje som enhver anden, så meget vidste enhver, hos onkel kom man sandelig ikke til at bo gratis.”

1914 blev et godt år forretningsmæssigt. I 1915 købte PMW en kaffehandel på Amagerbrogade 150. Kaffeplantagen i Istedgade havde frøken Jacobsen som førstedame. Der blev også ansat en bydreng. I 1916 blev PMW medlem af Københavns Kaffehandler Forening; året efter blev han valgt til bestyrelsen.

⁵ Gift 1935, ingen (kendte) børn. Mejerist (smørmager). Død 1982, Carstairs, Canada.

⁶ Wiggo Zederkop havde i 1898 købt en beskeden glarmesterforretning i Istedgade 29. Virksomheden eksisterer stadig og er beliggende i Ishøj.



*Murermeister Frederik G. S. Winding, 'Onkel Frederik', 1854-1919
Ejer af adskillige ejendomme på Vesterbro*

I 1917 steg omsætningen, men så kom der ingen kaffe til landet eftersom englænderne opbragte det. Det betød stigende priser. Regeringen indførte kafferationering. ”Folk stormede butikken da meddelelsen kom. Jeg troede ruden skulle splintres, Åge [PMW's svoger] holdt orden ved døren. Han var soldat dengang som sådan mere frygtindgydende.”

I januar 1918 bemærkede PMW, ”Omsætningen i 1917 havde været den hidtil største men man begyndte at frygte på den dag, hvor man intet havde at handle med. I bestyrelsen holdt vi møder. Vi ansøgte regeringen (Kaffenævnet) om rationens forhøjelse til gamle mennesker, niks, der var jo ingen kaffe i landet... Endelig indtraf den sorte dag, 4. maj [1918] fik vi kaffen udsolgt. Humøret langt nede... Vi fik surrogat at handle med. Det blev kun til lidt i kassen.”



Kaffeplantagen, Istedgade 97, slutningen af 1920'erne. Agnes Winding nr. 2 fra højre

Verdenskrigen ophørte i november 1918. Leverancen af kaffe blev genoptaget, men hver husstand fik kun 200 gr kaffe på kort. ”Endelig 27 januar [1919] kunne vi igen sælge kaffe. Jeg begyndte lørdagen 25. januar. Folk klemte på, hvorfor skulle de vente til om mandagen med kaffen, når vi havde den de dage før. Jeg løb den risiko. Folk stormede butikken. Kl. 8 ½ om aftenen bad Svendsgades Station mig lukke og glad var vi, for dagen havde været besværlig. Denne bedrift blev takseret af dommeren til 25 kr. – glad var jeg. Jeg havde medbragt min checkbog; men det havde ikke været nødvendigt. Min kollega Chr. Grønnegaard fik 250 kr. i bøde fordi han havde solgt en kunde 5 kg kaffe. Det er ikke altid det går efter retfærdighed her i denne verden... Vi begyndte med to ekspeditricer. Salget var 30% mindre end da vi standsede 4. maj forrige år [1918]. Andre steder var det meget værre. Det var uhyre vanskeligt at skaffe kunderne tilbage igen.”

Billedet vendte dog snart, og i 1920 steg salget således med 50%. Samtidig var der lykke på den private front. PMW og Agnes, der var blevet gift i 1915, fik i april 1919 en søn, der blev døbt John Michael Vinding.



John Vinding, søn af PMW, på Kaffeplantagens varebil, slutningen af 1920'erne

Fremgangen fortsatte hele tiåret og gjorde PMW til en rig mand:

1922: "Der var yderligere fremgang i forretningen, nu havde vi tre ekspedienter og to bude."

1923: "Omsætningen i forretningen var atter steget, nu solgte vi det dobbelte af, hvad vi solgte for tre år siden... Jeg engagerede en dame til forretningen, nu havde vi fire."

1924: "Kaffen begyndte at stige... Jeg købte en varebil til forretningen... Jeg engagerede en dame til butikken, nu havde vi fem ekspedienter, chauffør og bud."

1926: "Forretningsåret [1925] var forløbet godt. Omsætningen var stadig stigende. Prisfaldet på kaffemarkedet begyndte i april 1925, og fortsatte gennem hele året... Jeg købte en ny kaffemølle. Var bevæget da den gamle mølle måtte rykke ud... Omsætningen kulminerede i løbet af dette år. Konkurrencen blev skrappere... Kaffepriserne dalede stadig."

1927: "Jeg købte to kaffeforretninger Borbjerggade 73 og Ryesgade 63 af kaffehandler Carl Christensen for kontant 13.000 kr. Disse to butikker blev lukket. Maleren Christiansen malede dem pænt, nye møller, kontrolapparater, skilte, vægte, lamper, nyt varelager anskaffet, således at butikken i Borbjerggade stod i 15.000 kr. da den var klar og Ryesgade i 29.000 kr....⁷ Kaffepriserne stiger på ny."

1928: "Forretningsåret forløb tilfredsstillende. Kaffen var yderligere steget."

1929: "Forretningsåret forløb glimrende."

⁷ Butikken i Ryesgade blev solgt i 1936.



Kø uden for Kaffeplantagen. December 1945?

De gode år fortsatte i 1930'erne:

1930: *"Året 1930 forløb godt – i alle måder"*

1931: *"Forretningsåret forløb godt begge steder"*

1938: *"Forretningsåret forløb godt"*

1939: *"Året forløb forholdsvis godt. 15 december fik vi kafferationering"*

De første år under 2. Verdenskrig gik nogenlunde godt:

1940: *"Forretningsåret forløb godt når man regner med rationeringen"*

1941: *"Forretningsåret forløb normalt"*

Men så vendte det:

1942: *"Året sluttede som det begyndte i mørkets tegn"*

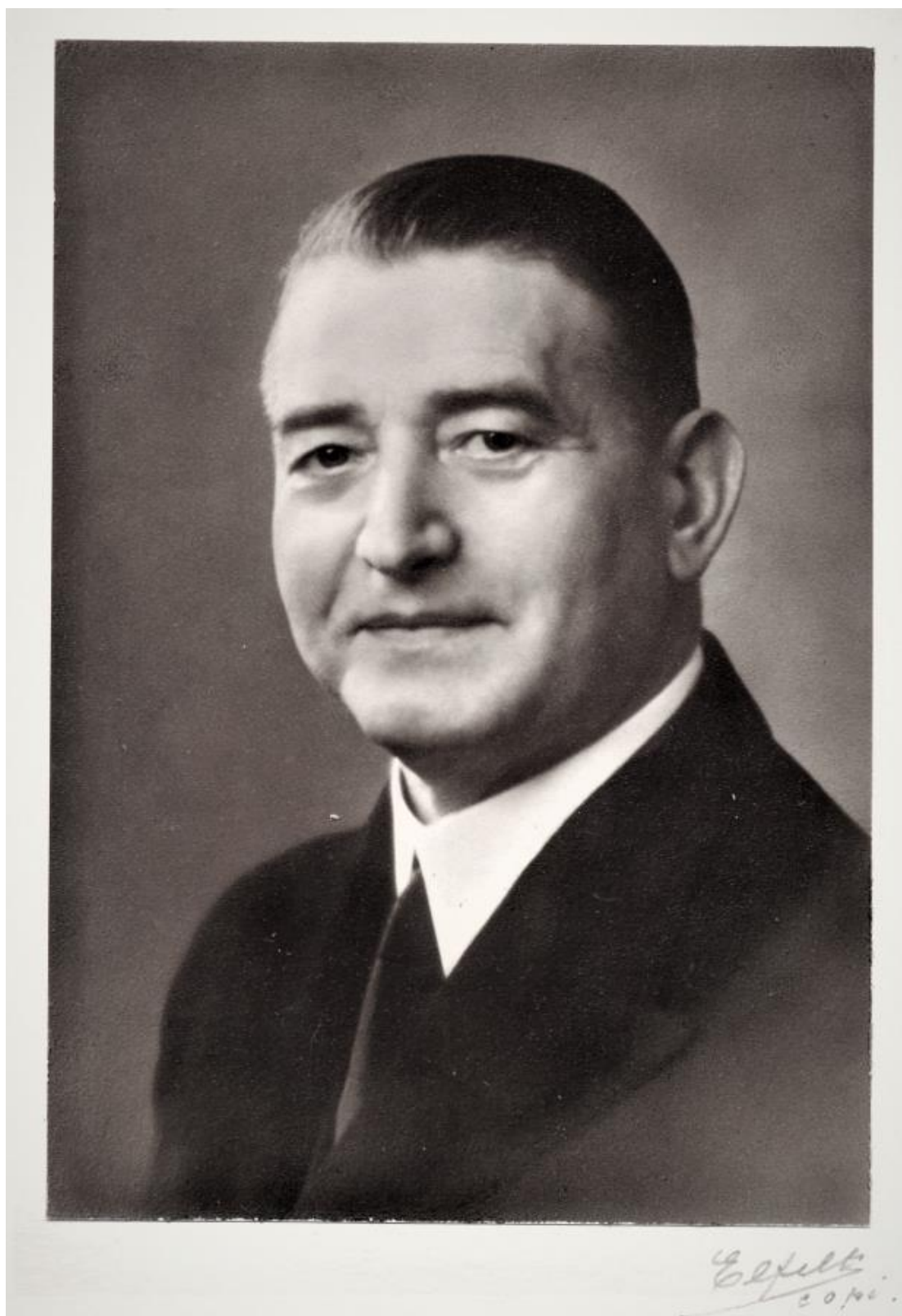
1943: *"Det gamle år sluttede som sin forgænger med hensyn til handlen"*

1944: *"Året forløb som de to foregående forretningsmæssigt set uden interesse"*

1945: *"18. december begyndte salget af kaffe efter fire lange års standsning. ¼ kg pr person, eller ½ kg kakao, eller 200 gr the... Nytårsdag... med det håb, at det nye år må bringe mere liv i handlen end de fire, foregående år"*

1946: *"Således forløb 1946 atter dårlig handelsmæssigt for kaffens vedkommende"*

1947: *"Året sluttede som det begyndte"*



Peter Michael Winding, 1935 (52 år)

PMW fejrede sit 40-års forretningsjubilæum den 29. august 1948. Godt en uge senere (7. september) døde han.

Det store overskud fra Kaffeplantagen blev investeret i ejendomme. De fleste ejendomme blev solgt få år efter købet. I 1918 købte PMW ejendommen Valdemarsgade 60-62 for 102.000 kr.; han solgte samme år ejendommen for 109.000 kr. Det efterfølgende år købte PMW og hans bror Christian Valdemarsgade 75 for 75.000 kr.; ejendommen blev omprioriteret og solgt samme år for 88.000 kr. I 1934 købte PMW ejendommen Hallandsgade 6, som blev solgt året efter. I 1935 - efter onkel Frederiks enkes død - købte PMW ejendommen Istedgade 97-99 og Oehlenschlägersgade 56, hvor Kaffeplantagen var beliggende (Istedgade 97). Ejendommen beholdt PMW til sin død. Foruden disse ejendomme med boliger og erhvervslejemål købte PMW som oven for nævnt også flere butikker. Endvidere købte han i 1936 en stor funkisvilla på Emanuel Olsens Vej på Frederiksberg.

Overskuddet fra Kaffeplantagen, ejendomshandlerne og udlån af penge til bekendte (og venner og familie) betød, at PMWs formue voksede støt. I 1920 opgjorde han sin formue til 40.000 kr. I de bedste år øgedes formuen med 30.000 kr. om året. I 1935 var PMWs formue således - ifølge ham selv - vokset til 300.000 kr. Ved PMWs død i 1948 blev hans formue opgjort til 259.898 kr. Beløbet var givetvis sat så lavt som muligt for at undgå skatter.

Det var dog ikke alle forretninger, som gav overskud. Investering i en ejendom på Blågårds Plads gav et tab på 1.200 kr. Nogle aktieinvesteringer gav også tab. PMW skriver således i sin regnskabsbog (dato ukendt): *"tab på B. Wain 5.000 kr., tab på Privat banken 2.750 kr."* Det fik PMW til i sin regnskabsbog at komme med følgende råd: *"Køb aldrig aktier - det fører kun til ruin. Køb kun kreditobligationer - så kan man sove roligt."* Ligeledes var lånene til bekendte, venner og familie ikke uden problemer: *"Lån aldrig penge ud. Det fører kun til uvenskab, ærgelser."*

Gode råd om kaffe

I sin regnskabsbog skrev PMW gode råd og vejledninger om kaffe:

"Køb aldrig rå kaffe ud over 4 måneders forbrug, altså c. 150 sække. Køb aldrig mere end højst 50 sække af hver slags - må hellere betale nogle øre mere i opgang end sætte penge til i modgang.

Altså:

Santos: 50 sække

Maracaibo: 50 sække

Domingo: 25 sække
Java (Timor): 25 sække

Dog må man i september købe gammel Domingo for c. 6 måneders forbrug, altså 60 sække, fordi at den nye høst Domingo altid som regel er sur.
Gammel Timor Java kaffe købes kun 12 sække af (Bazar kaffen).

Kaffen består af følgende blandinger:

Bazar kaffen: 1/3 Timor (gammel); 1/3 Maracaibo 2a eller 3a; 1/3 Domingo (håndpillet)

Butikskaffen no. 1:

20 kg Santos rå; 17 ½ kg Maracaibo 2a eller 3a; 12 ½ kg Timor (grøn); 10 kg Domingo (håndpillet); I alt 60 kg rå kaffe.

No. 2:

Halvt no. 1 og halvt no. 3

No. 3:

Billigste Santos 2 dele og 1 del Robusta.”

Agnes Winding

Efter sin ringforlovelse med PMW i 1913 og efter Zederkop tidligere samme år var blevet købt ud af Kaffeplantagen, blev Agnes ansat i forretningen. Her arbejdede hun i 45 år. Ifølge PMWs dagbog for 1915 havde Agnes en stor andel i, at det begyndte at gå så godt: ”Forretningsåret 1914 var forløbet godt, hvad jeg ikke mindst kan takke min kære forlovede for. Det skaber mere sympati blandt kunderne, at begge arbejder i forretningen.” Med årene trak PMW sig tilbage, og den daglige ledelse af Kaffeplantagen blev varetaget af Agnes.

Efter PMWs død i 1948 ejede og drev Agnes Kaffeplantagen indtil sin død i 1958. Den daglige leder var bestyrerinde, frk. Thora Hansen. Ifølge en kontrakt, som Thora Hansen og grosserer Agnes Winding indgik i 1954, fik Thora en månedlig løn på 500 kr. I tilfælde af opsigelse eller Agnes død skulle Thora Hansen have en månedlig pension på 150 kr. Thora Hansen fik også ret til gratis at overtage Kaffeplantagen. Det gjorde hun efter Agnes død, og betalte i den forbindelse 5.500 kr. for varelageret.



Agnes Winding, 1940'erne

Ved vurderingen af Agnes Windings bo skrev taksator Lauridsen om Kaffeplantagen:
”Forretningen er gammel og velkendt. Der omsættes ca. 100 kg kaffe pr. uge. Desuden forhandles delikatesser, spiritus og konserver. En del af varerne køres pr. bil ud til fjernboende kunder og omkostningerne herved er uforholdsmæssigt store. Beliggenheden er relativt god, dog i den ende af Istedgade hvor omsætningen erfaringsmæssigt er mindst. Der ligger flere konkurrenter i nærheden, umiddelbart et udsalg fra Arbejdernes Kaffeforsyning.



Istedgade 99 (tidligere 97). Kaffeplantagen lå, hvor Invasion nu ligger (juli 2021)

Afvikling

Ejendommen Istedgade 97-99 og Oehlenschlägersgade 56 blev bygget i 1885, formentlig af murermester Frederik G. S. Winding. Ejendommen blev i 1958 efter Agnes død arvet af hendes og PWM eneste barn, *John Michael Vinding (JV)*, 1919-1972. Han var ikke interesseret i at følge i sine forældres spor, og Kaffeplantagen blev overdraget til Thora Hansen (TH), der drev forretningen videre nogle år. Hun måtte dog betale husleje til JV.

JV betalte TH en månedlig pension på 150 kr. Efter hans død i 1972 fortsatte enken, Marie Kathrine ('Missen') Vinding, 1923-2011, at yde pensionen indtil THs død.

I 1963 solgte JV ejendommen Istedgade 97-99/ Oehlenschlägersgade 56 for 790.000 kr. til direktør Aage Jensen, der videresolgte den i 1965.

I 1986 stiftede beboerne i ejendommen en andelsforening, *A/B Istedgade 97-99 m.fl.*, bestående af 30 lejligheder og fire erhvervsmål. 28 af lejlighederne har altan, de to sidste har tagterrace.

Istedgade 97, hvor Kaffeplantagen i gamle dage havde til huse, og hvor jeg kom som barn, lægger nu lokaler til modebutikken Invasion (nu Istedgade 99).



Café Kaffeplantagen, Enghave Plads 1 (juli 2021)

Et par hundrede meter herfra, på Enghave Plads 1, ligger en populær café, Kaffeplantagen, som Heini Anderson, Henriette Arff Gulseth og Michael de Renouard, åbnede i 2004. Kvaliteten af deres kaffe er så god, at caféen i 2019 var blandt de fem, som Berlingske Tidende nominerede til Byens Bedste kaffe. Således lever navnet Kaffeplantagen videre i bedste velgående – men der er dog, formoder jeg, ingen af de ansatte eller gæster, der husker den oprindelige Kaffeplantage.